

LEHET-E „ÉP” A CSALÁD? LEHET-E „SÉRÜLT” A CSALÁD?

Csákó Mihály

ELTE Oktatás- és Ifjúságkutató Központ, <http://mcsako.tatk.elte.hu/>

A szocio.hu szerkesztői arra kértek, hogy a címmé emelt ominózus kifejezéseket cseréljem ki egy kiadásra szánt írásomban, mert egyes olvasók érzékenységét sérti.

Megértem a kérést, hiszen ismerjük a „politically correct” kifejezések iránti igény terjedését az ötvenes évek óta. Ennek előrehaladásával lettek a négerek előbb feketék, majd afro-amerikaiak (ami persze Magyarországon elég furcsa helyzetet teremt, mert akkor itt afro-magyaroknak kellene lenniük); így lettek a fogyatékosok csökkent munkaképességűek, majd mozgáskorlátozottak; a szegények halmozottan hátrányos helyzetűek, a cigányok romák (annak ellenére, hogy ez a szó eredetileg csak egyik csoportjukat jelöli) stb. Elterjedt tapasztalat ugyanakkor – én legalábbis nem egyszer találkoztam vele –, hogy csak a látók röstellik kimondani egy vak előtt a „vak” szót, maguk a vakok a maga legtermészetesebb módján használják. Csupán azt akarom jelezni ezzel az *ad hoc* felsorolással, hogy elismerem: az ilyesféle érzékenység modern világunk társadalmi ténye.

Ennek tudatában neki is láttam szövegemet végigolvasni, hogy terminusaimat „politikailag korrektté” tegyem. Egy idő után rájöttem, hogy bár képes vagyok új szavakat és körülírásokat kitalálni az „ép”, a „sérült” és a „csonka” szavak helyett, amelyeket egyes típusok címkéiként használok, valójában helytelen semleges kifejezésekre cserélnem őket.

Ezek a címkék bizonyára azért „működnek”, mert van bennük tartalmi elem, a szavak jelentése több, mint pusztán a kódszám: utal valamire. A család fogalmára és az általa jelzett tapasztalati valóság állapotára. A családszociológia a családot a társadalom mikrostruktúrájaként definiálja, amely a csoporttagok közötti vérségi és/vagy jogi kapcsolatokon nyugszik. De azt már sok évtizeddel ezelőtt természetesnek tartották, hogy a fogalom tartalma történelmileg változik.¹ A változásokat a közvélemény egy jelentős része eleve romlásként éli meg, éppen azért, mert nem egyszerűen a család mérete csökken, hanem a kohéziója, szilárdsága is. Emlékezzünk, hogy Durkheim *Az öngyilkosságban* igyekszik megközelíteni a házassági anómia társadalmi tényét. Tudomásom szerint az anómia kifejezés használata miatt akkoriban senki sem tiltakozott, holott a szabályok feloldódását jelenti – tehát negatív konnotációja van. Csakhogy meglehetősen ismeretlen, Durkheim újította fel, vette szociológiai használatba. A magyar olvasó számára pedig *idegen szó*, ami legfőképpen a nyelvőrök érzékenységét sérthetné.

De magyarul is könnyen találunk megfontolandó példákat. Pl. Somlai a családi konfliktusok kapcsán különbséget tesz „erősen összetartó” és „bomló” családok között.² A KSH adatai szerint³ „Magyarországon 1978 óta valamennyi évben több házasság szűnt meg, mint amennyit az adott évben kötöttek. 2001–2011 közötti időszakban a házasságok mérlege összességében 370 ezer házassági hiányt mutat, országos szinten ezer házasságkötésre az időszak folyamán 1800 megszűnés jutott. A megszűnt házasságok egyharmada bomlott fel válás, kétharmada özvegyülés miatt.” Bármely lexikont felütve és a család szó körül böklészva rögtön találunk olyanokat, mint „családegyesítés” vagy éppen „családterápia”. Az első pozitív

---

¹ Lásd pl. „A család köre... idővel változik: mind szűkebb körre szorul...” (Gutenberg Nagy Lexikon, 8. kötet, 1931:194.)

² Somlai Péter: A családmonográfia kutatási módszere, In *Családmonográfiák*, szerk. Somlai Péter, OM M-L Főo., Budapest, 1979. (Szociológiai Füzetek, 18.), 21. oldal

³ Magyarország társadalmi atlasza, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/tarsatlasz.pdf> (lekérdezés: 2014. április 6. 10:30), 12. oldal

képzetet kelt ugyan, de csak akkor állhat elő, ha előtte a családot szétszakították vagy szétszakadt. Terápiát meg eleve csak betegekre szokás alkalmazni. Nem tudom, felemelte-e valaki a szavát a „bomló”, a „hiány” vagy a „terápia” szavak miatt.

Nem sorolok több példát, mert egyetlen fekete hattyú is elég annak bizonyítására, hogy léteznek nem fehér hattyúk. Bármennyire is kiváltja egy fogalom – esetünkben a család – sokunk pozitív érzelmeit, mindig előfordulnak az ideáltipikustól erősen eltérő esetek. Ezek többnyire épp azért érdemelnek figyelmet – tehát *megnevezést* is – mert ennek híján nem tudunk foglalkozni magával a ténnyel.

A felsorolt érveket az után gyűjtöttem össze, miután a szövegem kb. háromnegyed részében átalakítottam a kifogásolt szavakat – főleg a családösszetétel terminust és az ebből adódó körülírásokat használva. Ekkor végképp gondolkodóba estem, mert addig annyiszor kellett konkrét mondatokon gondolkodnom, hogy végre csak megértettem: fontos dolgot irtok ki éppen a tanulmányból, olyat, amit inkább erősíteni kellene, semmint kiirtani.

Mivel nem családszociológiai kutatást végeztünk – azaz a család nem a kutatás tárgya (ha tetszik: nem függő, hanem független változó) – a család fogalmát készen vettük át. Kutatási előtanulmányunkban magáról a családról csupán ennyit írtunk: „A család természetes vagy jogi rokonságban álló személyek közössége. Szociológiai kutatásokban többnyire célszerű a terjedelmét a *lakóközösségre* szűkíteni, bár a kultúrák sajátosságaitól és a modernizáció fokától függően nagyon különböző lehet az a földrajzi kör, amelyen belül értelmezhető (pl. lehetnek olyan személyek a családban – nagybácsi, nagyszülők – akiknek a hatása fontos, erős, de nem részei a lakóközösségnek).⁴

Ha a politikai szocializációt elsősorban kommunikációs folyamatként értelmezzük, akkor a család mint szocializációs ágens határait is a természetes vagy jogi rokonságban álló személyek közötti kommunikációs hálózat sűrűségének fokával célszerű meghúzni. Mivel a kommunikáció sűrűségéről erősen feltételezhető, hogy nem lineárisan változik a földrajzi távolsággal, hanem fizikailag távoli személyek is tartozhatnak a kommunikáció – különösen pedig a sajátos hatással bíró kommunikáció – szempontjából sűrűbb zónákba, az együttlakás – a lakóközösség – csupán jó közelítése lehet a család kommunikációs magvának, de egyelőre ismeretlen gyakorisággal szűkebb is lehet annál (mindezek miatt a kommunikációs network sűrűsége mellett a kommunikáció intenzitását is figyelembe kell vennünk).

Ez a megfontolás egyszerűen csak komplementere annak az általánosan kézenfekvőnek tekintett véleménynek, hogy a gyerekek és a felnőttek közötti kommunikáció gyakorisága a lakóközösségeként felfogott családhoz tartozó felnőttek esetében is eltérő. Relevánsnak tűnik tehát egy network-alapú megközelítés is, amely nem „készen talált” intézmények (család, iskola) hatásait keresi, hanem a hatással bíró személyek kapcsolathálóját kívánja rekonstruálni, s legfőljebb ez után megállapítani, hogy mennyire vesznek részt benne a fontosnak tekintett intézmények szereplői. Mi egyelőre egy hagyományosabb megközelítést választottunk, mivel a szocializáció alapintézményeinek hatására vonatkozó kérdések társadalmunkban erősek és széles érdeklődést keltenek, a korábbi kutatások pedig – amelyekre már eddig is hivatkoztunk – jelentős családi hatást állapítottak meg a politikai szocializáció folyamatában. Tudomásul kell azonban vennünk, hogy ha kiindulásul a lakóközösségeként felfogott

---

⁴ Több kutatás is vizsgálta a családi szocializációban a nem-szülők hatásait. Olsen kutatásában, ahol tajvani nagyszülőket vizsgált azt találta, hogy a nagyszülő szocializációs funkciója egyfelől a gondviselői szerepben, másfelől a potenciális autoritás vagy „barátságos egyenlőség” viszonyban jelenik meg. Ez utóbbi két alternatíva közti különbség abból fakad, hogy mennyire helyettesítője a szülőnek a nagyszülő a fegyelmezésben, kontrollban. Ha nagyszülő-házaspár lakik együtt a családdal, erősebb az autoritás jellegük, hisz még szülőként vannak jelen gyerekek számára is. Eszerint könnyen elképzelhető, hogy a szülő és nagyszülő funkcionálisan helyet cserél. Ezért számunkra is fontos kérdés, hogy a családban ki az autoritás, és arra kell fókuszálni (nem pedig szükségszerűen a szülőkre). Ugyanakkor a „barátságos egyenlőség” szerep kitágítja a szocializációs játéktérrel (pl. ha a nagyanya lehet mediátor konfliktus esetén, ill. három fő már nyilvánosságot képez). Ezért a család mérete önmagában is fontos független változó (Olsen 1976).

családot tekintjük is, ezt csak abban a durkheimi értelemben tesszük, amely szerint fogalmaink lényegi határait éppen a kutatás eredményeképpen fogjuk tudni meghúzni (Durkheim, 1978:57, 64).⁵ Vagyis a survey-módszeren belül igyekszünk érvényesíteni network-szemponthoz.⁶ (Jegyzetek az eredetiben. – Cs.M.)⁷

Ebben a kutatásban tehát nem az a fontos, hogy kiből áll az együtt élő család, hanem a család *története*. Márpedig a válás, a szülő halála, bármiféle szülőpótlék belépése ennek a témának a szempontjából nem a személyek vagy egyszerűen az érzelmi viszonyok miatt érdekes, hanem azért, mert egy új személynek mások az emlékei, másról beszél, egy személy kiesése pedig a családi emlékek egy részének kiesésével, végleges eltűnésével járhat. Mit jelent ez, ha nem azt, hogy *zavar* keletkezik a családi történelemben és annak átadhatóságában. Én sem „ép” családban élek. És tudom is, hogy nem ép: tudom, hogy milyen családi gyökerek emlékszállai szakadtak meg örökre, és mi új lépett be, ami eredetileg nem lett volna. Nem hiszem, hogy mostani állapotom csekélyebb értékű lenne ettől, viszont tény, hogy az én gyerekkoromból örökölt családi emlékfonalam megkopott, foszlott, és újabb szálakat fontunk bele, azzal lett újra erős. A családi emlékezet témájának – amelyet a vitát kiváltó tanulmányban vizsgálok – a lényegéhez tartozik, hogy *ép-e* a család történelmi tudatának szála vagy *sérült*. A vizsgálat tárgyát torzítom, amikor ezt kiveszem belőle. Akárki akármilyen érzékeny, a szakirodalom tele van a válások és újrarahasodások sérüléseket és zavarokat okozó hatásának elemzésével (sokan kevésbé szerencsésen élik át a zavarokat, mint én) – hogy lehetne hát magánérzékenységek miatt tudományos témák megfogalmazását korlátozni?

Végül: az is lehet, hogy léteznek olyan szavak, amelyek a tudományos azonosítás és pontosság igényét is kielégítik – amire hivatkozom –, és senki érzékenységét sem sértik. Nyitott vagyok ilyen javaslatok megvitatására. De nekem nem sikerült ilyeneket találnom. Az én átalakításaim nem tudják éreztetni azt az időbeliséget, amely a kifogásolt szavakban implicite megvan. Ebben a helyzetben pedig az a véleményem, hogy egy tudományos folyóiratban a tudományos pontosság az elsődleges szempont. Tudom, hogy sokszor sérül az az elv, hogy mindenütt az adott terület szabályai szerint kell eljárni,⁸ de amennyire tudok, igyekszem a tudományban ehhez ragaszkodni.

---

⁵ Meg kell jegyezni, hogy ez a kiinduló meghatározásunk még így sem elégíti ki teljesen Durkheim követelményét. Ő ezt emeli ki: „Csak a jelenségek olyan csoportját választhatjuk a kutatás tárgyául, amelyet előzőleg már meghatároztunk, olyan külsődleges jegyek révén, amelyek e jelenségek *mindegyikében* föllelhetőek, s a kutatást ki kell terjesztenünk az összes olyan jelenségre, amelyre ez a meghatározás érvényes.” (Durkheim, 1978:57 – Kiemelés tőlünk. – *A szerzők*.) A család lakóközösségre szűkítése nem felel meg az itt kiemelt követelménynek, ezért valójában nem is lehet a tárgy igazi meghatározásának része, csupán kiindulópontnak tekinthető a tényleges tárgy feltárásához.

⁶ A network szempontok érvényesítése egyébként a habermasi társadalomelméleten alapuló szocializáció-felfogásunkhoz jól illeszkedik. Amennyiben a szocializációt interakciók sorozatának tekintjük, úgy az interakciók alkotta network válik a magyarázat alapjává. E networkök morfológiai sajátosságai bizonyos értelemben önmagukban is kijelölik a kommunikatív cselekvés minőségét: például egy erősen centralizált hatalmi struktúrájú network egy hierarchikus kommunikációs térre utal, a klikkel teli network elszigetelt kommunikációs közösségekre (bővebben lásd: Sik 2009b).

⁷ Csákó Mihály – Murányi István – Sik Domonkos – Szabó Ildikó: A családi politikai szocializációról, *Társadalomkutatás*, 28. köt. 4. sz. 2010. 425-426. oldal

⁸ Például engedményeket teszünk a stiláris szempontoknak (ellenpélda: az angol szakszövegek nem törődnek a szóismétlésekkel); engedünk esztétikai szempontoknak a politikában, stb.

Husz Ildikó

Tudományos főmunkatárs, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Gyerekesély-kutató Csoport

A socio.hu vitaindítójában arról kérdezte az olvasóit, hogy mit gondolnak arról, vajon használható-e a társadalomtudományos szövegekben az „ép család” kifejezés. A szerkesztőség többségi álláspontjával egyetértve úgy gondolom, hogy a fogalom használata több szempontból sem szerencsés. Szakmai folyóiratról lévén szó, mondanivalómat nem morális, hanem szakmai érveléssel szeretném alátámasztani.

Módszertani szempontból kiindulhatunk abból, hogy minden kifejezés használható abban az esetben, ha azt a szerző pontosan definiálja és a szövegben ennek megfelelően (azaz következetesen) használja. Vannak persze olyan régóta használatos, közmegegyezésen alapuló szakkifejezések, amelyek jelentését nem kell írásról írásra definiálni, azonban úgy gondolom, az „ép család” nem tekinthető ilyennek. Erre éppen a socio.hu vitaindítót kiváltó cikke hívta fel a figyelmemet, amelyben Csákó Mihály a családi emlékezetéről és az azt befolyásoló tényezőkről, így többek között a család szerkezetéről ír. Tanulmányában a család épségének kritériuma a gyerekeiket nevelő édes szülők együttélése, míg a szülők közötti kapcsolat zavara (amelynek jele a válás, az egyszülőség vagy éppen a nevelőszülő jelenléte) a szerző szavaival élve „sérült családot” eredményez. Ez a fogalomhasználat rendhagyó, hiszen a család vonatkozásában az „ép” ellentétéként inkább a „csonka” jelző használatos, amelyen viszont többnyire az egyszülős családokat értjük. Ez utóbbi értelmezésben a kétszülős, de nevelőszülővel élő gyerek „teljes” vagy „ép”, de legalábbis nem „csonka” családban nő fel, míg Csákó terminológiájában ez a formáció „sérült”-nek tekintendő. Kérdésem továbbá, hogy az olyan speciális esetekben, amikor a szülők közötti kapcsolat zavara, „sérülése” nem értelmezhető (pl. amikor valaki eleve egyedül vállal vagy fogad örökbe gyermeket), az „ép”/”sérült” kategóriák közül melyik használható. Ezek a dilemmák is jelzik, hogy a család „ép”-ségével kapcsolatos fenti fogalmak jelentéséről nincs közmegegyezés a társadalomtudományokban, azok elégtelenül definiáltak, homályosak.

Persze akárhogyan is határozunk meg egy kifejezést saját céljainkra, nem kerülhetjük ki, hogy annak jelentése ne szennyeződjön a köznyelvi használat során ráragadó tartalmakkal. Amikor az egyszülős családi formációt „sérült”-nek, „csonká”-nak kategorizáljuk, akkor olyan negatív jelzőket használunk, amelyek hiányra utalnak: a teljes és teljessége által egészséges, azaz tökéletesen funkcionáló szervezet, szerveződés hiányára. Az anya-apa-gyerekek családforma pozitív tartalmú „ép” jelzője ellenben a funkcionális működőképességre utal. Az „ép család” kifejezés használata így nem csak a homályos tartalom miatt, hanem azért is problematikus, mert miközben a családforma alapján képzett *leíró* kategóriákat használunk, valójában a család *funkcionális* működését *értékeljük*. Azt sugalljuk, hogy a „sérült”, „csonka” család a minket érdeklő szempontból nem működik olyan jól, mint az „ép”. Akik ezt így is gondolják, azok gyakran hivatkoznak például olyan érvekre, hogy az elvált szülők gyermekei milyen pszichés sérüléseket szenvednek, vagy hogy az egyszülős családok fokozottan vannak kitéve az elszegényedés veszélyének. Ezek az érvek azonban csak részben állják meg a helyüket. Mint a kutatásokból kiderült, a válás kevésbé hat negatívan a gyerekekre, mint hisszük, (különösen, ha rossz házasságnak vet véget), és számos országban, többek között nálunk is nem az egyszülős, hanem a kétszülős, de sokgyerekes családok szegénységi kockázata a legnagyobb. eltérő korokban különböző intézmények (régbben a rokonsági rendszer, az egyház, ma a családpolitika, a szociálpolitika és az oktatási rendszer) szolgáltak arra, hogy a családi háttérből, így többek között a család szerkezetéből eredő mindenféle hátrányokat enyhítsék. Az egyszülős és

kétszülős családok helyzete, a funkcionális működésük feltételei közötti különbség ezért nem olyan jelentős, mint ahogy elsőre gondolnánk.

Végül említenék még egy szempontot, ami miatt a „csonka”, „sérült”, „ép” jelzők újragondolását tartom szükségesnek. A családdal kapcsolatos fejlemények terén ugyanis ma nem csak a családformák növekvő sokféleségének lehetünk tanúi, de emellett az egyes formákon *belüli* élethelyzetek diverzitásának is. Ennek következményeként az egyszülős család egyre inkább olyan gyűjtőfogalommá válik, amely a valóságban sokféle, működését tekintve egymástól lényegesen eltérő szerveződést foglal magában. Ezek közül újnak tekinthető a már említett eset, amikor az egyszülőség nem az „ép” család „csonkulása” eredményeképpen jön létre, hanem úgy, hogy a gyerekvállalás – akár saját, akár örökbe fogadott gyerekről van szó – eleve egyedül történik. Kérdéses, hogy az ilyen családokat melyik kategóriába lehet „belegyömöszölni”. A paletta másik végén szintén új jelenség az, amikor az apa a válás után továbbra is folyamatos és intenzív jelenlétet vállal a gyermek életében, nem csak anyagi, de intellektuális és emocionális értelemben is. Ez az apaság modern felfogásának terjedésével összefüggő újfajta szerepvállalás az ilyen családokat is nehezen elhelyezhetővé teszi az „ép” vs. „csonka” dichotómiájában. Ideje a családszociológiának ezeket a fogalmakat újragondolni.

„ÉP CSALÁD”?

A CSALÁDOK JÖVŐJE VAGY A JÖVŐ CSALÁDJA – KIHÍVÁSOK A SZOCIOLÓGIA SZÁMÁRA A XXI. SZÁZADBAN

Pikó Bettina, egyetemi docens

SZTE ÁOK Magatartástudományi Intézet, Szeged (pikobettina@gmail.com)

A család intézménye az utóbbi néhány évtizedben jelentős változásokon ment keresztül, csakúgy, mint a párkapcsolati együttélés. A modern, individualista társadalmakban az egyén áll a középpontban, így nem meglepő, hogy a családmodellek átformálódnak, s manapság nemcsak a hagyományos, többgenerációs nagycsaládok válnak a múlt részévé, hanem a nukleáris családmodell is egyre inkább eltűnik. A házasság válsága megmutatkozik abban is, ahogyan az élettársi kapcsolatok kikerültek a deviáns jelenségek közül, s emellett az együttélés, illetve annak hiánya számos új megjelenésben ölt testet, mint a szingli vagy mingli életstílus, a látogató együttélés, vagy a „patchwork családok” terjedése. A szociológiának természetesen reflektálni kell ezekre az új jelenségekre, nem mindegy azonban, hogyan és milyen módon teszi: értékmentesen vagy morális megítélés keretében.

Régóta vita tárgya, hogy lehet-e és kell-e értékmentesen véleményt nyilvánítani például szociológiai jelenségek kapcsán, illetve amikor kutatások eredményeit elemezzük. A tudományos kutatásnak ideáltipikusan értékmentesnek kell(ene) lennie. Ha például a vallás összefüggéseit kutatom, akkor végzem jól a munkámat, ha a tanulmányból nem derül ki, hogy én magam vallásos vagyok-e vagy sem. Ugyanakkor például egy egészségfejlesztési program már konkrét célhoz kötött, adott értékrendszerből indul ki, itt tehát az értékmentesség már nem valósítható meg. Az elméleteknek azonban amennyire csak lehet, mégis az értékmentességet kell közvetíteniük, hiszen csak így lehetséges bemutatni a valóság sokszínűségét, hogy azután megkönnyítse az eligazodást a sokszínű világunkban. Ezek után nézzük meg, mi a helyzet a családdal kapcsolatban.

Ép vagy teljes család

Először is leszögezném, hogy az „ép” kifejezést nem tartom jónak, mert nem közvetíti az értékmentességet. Ugyanakkor elismerem, hogy szükség van valamiféle megnevezésre arra a családra vonatkozóan, amely a nukleáris családmodellt képviseli. Saját kutatásainkban a teljes család vagy a kétszülős család elnevezést szoktuk használni. Ugyanígy nem tartom szerencsésnek a csonka család elnevezést sem, amely talán most már ki is veszett a köztudatból, hiszen ez is értékek mentén ítél meg egy jelenséget. Helyette kedvezőbb az egyszülős család elnevezés. Természetesen nem vagyunk könnyű helyzetben, hiszen viszonyítási alapként leggyakrabban a teljes, kétszülős családot tekintjük alapmodellnek, családszociológiai definícióként pedig egy férfi és egy nő, valamint a leszármazottaik hivatalos együttélését. Mi a helyzet azonban a mai sokféle egyéb formációval? Az élettársi kapcsolatban és nem házasságban élők családjával? A homoszexuális pár családjával (akik ma már számos országban hivatalosan is házasodhatnak, sőt, gyerekeket fogadhatnak örökbe)? A gyermek nélküli házaspárral? A nem együtt élő párokkal, ha gyermekük is születik? A szociológiai jelenségek mindig az adott társadalom érték- és normarendjében léteznek. A modern, fogyasztói társadalomban a kapcsolatok átalakulnak, individualizálódnak, számos olyan családi intézményrendszerrel kapcsolatos probléma, amely korábban nem került a felszínre, ma megjelenik. A családi viszonyok bonyolulttá váltak, egyre kevésbé működnek védő közegeként. Az elnevezések körüli problémák is ezeket a változásokat jelzik.

A család újradefiniálása?

A szociológia számára két út lehetséges. Az egyik, hogy marad a régi családszociológiai definíciónál, és az eredeti meghatározásnak megfelelően a teljes (nem ép!), azaz kétszülős családmódellet tekinti alapegységnek, amelyben egy hivatalosan is együtt élő, heteroszexuális pár közösen, érzelmi és gazdasági közösségben neveli gyermekeit. Ebben az esetben is ügyelni kell azonban arra, hogy a megnevezés amennyire csak lehet, értékmentes legyen (azaz ne ép vagy csonka családról beszéljünk, hanem például egyszülős vagy kétszülős családról). A másik lehetőség, hogy új nomenklatúrát találunk ki, pontosítva az elnevezéseket, amelyek híven tükrözik, hogy milyen összetételű családról van szó. Kell-e például különbséget tennünk az élettársi kapcsolat vagy a házasság között? Heteroszexuális vagy homoszexuális házasság között? Én személy szerint úgy érzem, hogy egyre inkább a második út az, amire rá kell lépünk, azaz a családmódellek átgondolását és újradefiniálását kell elvégeznünk. Hiszen a családi viszonyok sokszínűségét tükröznie kell az elméletalkotásnak és a kutatásnak is. Ezt saját kutatásaim során is tapasztaltam, amikor ugyanis a családi struktúrára kérdezzük rá, láthatjuk, hogy a leegyszerűsített modell egyre kevésbé tükrözi a valóság sokszínűségét.

Hozzászólásomban igyekeztem értékmentesen megközelíteni a témát, kizárólag szakmai szempontokat figyelembe véve. Ennélfogva nem nyilvánítottam véleményt a házasság intézményéről vagy az élettársi kapcsolatok terjedéséről és elfogadhatóságáról sem. Összességében elsősorban azt emelném ki, hogy az elnevezéseknek a társadalmi valóságot kell tükrözniük, s azt a sokféleséget és sokszínűséget, amely a mai modern társadalomra jellemző.

Pilinszki Attila

Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Közzolgálati Kar

<http://mental.semmelweis.hu/hu/pilinszki-attila>

Az együttélési formák pluralizációjával és ezzel összefüggően a család fogalmának jelentésváltozásával mindenképp szükségesnek tartom, hogy reflektáljunk a családdal összefüggő szakmai- és köznyelvi fogalomhasználatra. A családalapítás – a kapcsolat felbomlása – új család alapítása olyan lehetséges élethelyzeteket és olyan rokoni kapcsolatokat hoznak létre, melyekre – ahogy Tóth (2012) is utal erre – még szavunk sincs. Másfelől pedig vannak kifejezések, melyek használatban vannak, azonban a jelentésük nem kellőképpen tisztázott. Az „ép család” kifejezés esetén egy olyan jelzős szerkezetről beszélhetünk, aminek mindkét összetevőjével kapcsolatban definíciós nehézségekbe ütközünk.

A kifejezés használatát nehezíti, hogy összemosódik az „ép” jelző két értelmezési dimenziója. A családszerkezetre vonatkoztatva épként azokra a családokra szoktak hivatkozni, amelyekben a családban nevelkedő gyermek(ek) mindkét vérszerinti, vagy örökbefogadó szülővel együtt élnek. A kifejezés minőségi dimenziója, illetve a két értelmezés disszonanciája szembetűnően jelenik meg a gyermekvédelmi gyakorlatban. Gyakran előfordul, hogy a gyermekek testi, lelki, érzelmi és erkölcsi fejlődésének veszélyeztetettsége miatt hatósági intézkedéshez (például védelembé vétel, átmeneti nevelésbe vétel) kell folyamodni olyan esetekben is, ahol a család szerkezetileg „ép”. A társadalmi csereelmélet családi instabilitásra vonatkozó elmélete kapcsán Lewis és Spanier (1979) éppen a minőség és stabilitás két dimenziója mentén különített el négy család típust: jó minőségű és stabil; rossz minőségű és instabil; instabil, de jó minőségű; rossz minőségű, de stabil családot megkülönböztetve. Jól látszik ebből is, hogy ezt a két megközelítést fontos külön kezelni, és önmagában már ezért sem szerencsés az „ép” fogalom magyarázat nélküli használata.

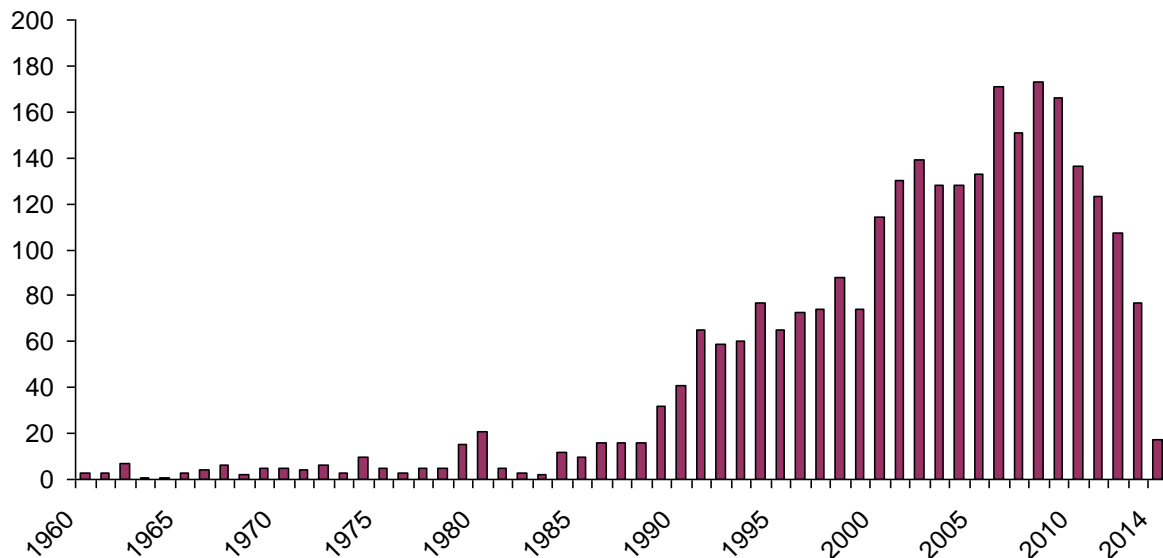
A következő nehézség az ép család ellentét-fogalma kapcsán adódik, hiszen ezeknél a kifejezéseknél (csonka, sérült) egyrészt még inkább dominál a minőségi dimenzió, és ennek révén az így besorolt, jó minőségű, egészséges családokra nézve méltánytalan és megtévesztő. Ha az ép család kifejezést tisztán a minőségi dimenzióban használjuk (jó minőségű, egészséges vs. rossz minőségű, veszélyeztető) kevésbé tűnik problémásnak, mintha szerkezeti jelzőként említjük. Családszociológiai tanulmányokban azonban gyakran szükséges használnunk a családszerkezetre utaló kategóriákat.

A különbségtétel mindenképpen indokolt, hiszen a válásban érintett családok és az ilyen családokban felnövő gyermekek számos jellemzője (pl.: iskolai végzettség, jövedelem) szignifikáns különbséget mutat az „ép” családok és gyermekeik jellemzőihez képest (Mohanty – Ullah, 2012). A válás tekintetében is kockázati tényezőként jelenik meg, ha a megkérdezett nem mindkét szülőjével nevelkedett (Földházi, 2009). További példák sorolása nélkül is egyértelmű, hogy keresnünk kell valamilyen használható, más jelentéstartalmai miatt kevésbé félrevívó kifejezést.

A megkülönböztetést használó nemzetközi tanulmányok alapvetően az *intact family* kifejezéssel élnek, ami alatt azokat a családokat értik, ahol a gyermekek mindkét (vérszerinti vagy örökbefogadó) szülővel együtt élnek – azaz nem érintette a családot válás, különválás vagy valamelyik szülő halála. Az *intact family* kifejezés használata a társadalomtudományi irodalomban a mai napig jelentősnek mondható. Három szociológiai, illetve interdiszciplináris adatbázist (Academic Search

Complete, SocINDEX with Full Text, MasterFILE Premier) vizsgálva azt láthatjuk, hogy 1960 és 2014. május között összesen 2825 tanulmányban szerepelt az *intact family* kifejezés. A legtöbb találatot a 2007-2010 időszakban láthatjuk (1. ábra).

1. ábra - Szakcikkék száma, melyben előfordul az *intact family* kifejezés (1960–2014)

Bár a magyar szaknyelvben meg-megjelenik az *intact* kifejezés, alapvetően nem vagyok híve az angol kifejezések használatának – amikor van magyar megfelelője is. A fentiek alapján láthatjuk azonban, hogy nincs olyan magyar kifejezésünk a család szerkezeti sértetlenségére, ami mentes lenne a minőségi dimenzió felhangjaitól. Ezért elképzelhetőnek tartom, hogy a válással, különválással, illetve valamelyik szülő halálával nem érintett családok kategóriáját *intact*nak címkézzük. A gond azonban az ellentétpár használatánál kezdődik. Az angol nyelvű szövegekben természetesen hat az *intact* és *non-intact* megkülönböztetés (Shek 2007), lefordítva azonban a magyar nyelv megerőszkolása lenne. Amikor a különbségtétel arra vonatkozik, hogy az adott család érintett-e a válásban/különválásban vagy sem (Burgoyne–Hames 2002), akkor az angol megfelelője (*intact* és elvált családok) használható lehet. Ha azokra a családokra is vonatkozik a kifejezés, ahol valamelyik szülő elhunyt, akkor nyilván ez nem használható és egyelőre nem találtam megfelelő, magyaros kifejezést.

Összefoglalva a „szókeresés” eredményeit:

- Amennyiben az ép család a minőségi dimenzióra vonatkozik, elképzelhetőnek tartom a kifejezés használatát.
- Ha a családszerkezet sajátosságát szeretnénk kifejezni abban az esetben, amikor a szülők elváltak/különváltak, alkalmasnak tartom az *intact* és elvált család fogalompár használatát.
- Amikor arra szeretnénk utalni, hogy egy család szerkezete a válás/különválás vagy valamelyik szülő halála révén megváltozott vagy sem, akkor használhatónak tartom az *intact* család kifejezést, de az ellentétpárjára vonatkozóan nincs javaslatom.

IRODALOMJEGYZÉK

- Burgoyne, C. B. – Hames, R. (2002) Views of Marriage and Divorce: An In-Depth Study of Young Adults from Intact and Divorced Families. *Journal of Divorce & Remarriage*. 1/2. 75.
- Lewis, R. A. – Spanier, G. B. (1979) Theorizing about the quality and stability of marriage. *Contemporary theories about the family* 268–294.
- Mohanty, M. S. – Ullah, A. (2012) Why Does Growing up in an Intact Family during Childhood Lead to Higher Earnings during Adulthood in the United States? *American Journal of Economics & Sociology*. 3. 662–695.
- Shek, D. T. L. (2007) Intact and Non-Intact Families in Hong Kong: Differences in Perceived Parental Control Processes, Parent-Child Relational Qualities, and Adolescent Psychological Well-Being. *Journal of Divorce & Remarriage*. 1/2. 157–172.
- Tóth O. (2012) Új anyák és új apák: A gyerekvállalás motivációi. *Demográfia*. 2-3. 136–146.

MIÉRT NE HASZNÁLJUK?

GONDOLATOK A „SZOCIO-HU” VITAINDÍTÓ KÉRDÉSEIRŐL

Somlai Péter

Professzor emeritus, ELTE TÁTK

A szerkesztőség többségi álláspontja szerint nem szerencsés, ha az „ép család” fogalmát használjuk. Egyetértek.

De miért? Miért használják sokan ezt a kifejezést, és miért ne használjuk?

Két csoportba sorolom érveimet.

Az „ép család” fogalmának használatát helyeslő érvek első csoportjába **módszertani gondolatmenetek** tartoznak. A demográfus és a szociológus próbálja releváns szempontok szerint csoportosítani a létező családokat. Ilyen szempontnak tartják sokan a családi szervezet teljességét vagy annak hiányát. Eszerint különítve el egymástól családokat, egyik csoportban az „épek”, másikba a „csonka családok” kerülhetnek. Persze úgy kell elkülöníteni ezeket – folytatódhat az érvelés –, hogy objektívan leíró jelentéshez jussunk és értékmentesen végezhesük a csoportosítást. Erre törekedve különítsük el élesen a fogalom definícióját erkölcsi, lélektani és egyéb tartalmaktól. „Ép” és „csonka” jelentése legyen semlegesen leíró, használata ne járjon minősítéssel!

Sikerülhet-e ez a törekvés? Véleményem szerint nem sikerülhet. Azért nem, mert **a hétköznapi nyelvhasználat jelentéseit a társadalomtudományi fogalmak nem tudják egyértelműen távol tartani, mint a matematikai terminusok, a természet- vagy műszaki tudományok fogalmi.** Az „ép család” módszertanilag „tisztának” szánt meghatározását mindig bepiszkítják majd áthallások, amiket az olvasók, a vitatársak, vagyis az elemzések élő közegét alkotók indukálnak. Az empirikus paraméterek tartalmára – a kutatók szándékaitól függetlenül - átsugároznak erkölcsi minőségek és lélektani jelentések. Így aztán „ép”-nek kell minősítenünk valamennyi családot, amiben két szülő és kiskorú gyerekük (gyerekeik) élnek együtt. Köztük azokat is, ahonnan menekülnének a tagok – de nincs hova (talán csak a kocsmába, az orvoshoz, esetleg a gyilkosságba vagy öngyilkosságba) menekülni.

A családi kapcsolatok és a családi élet milyensége tehát nemcsak a tagok összetételén múlik. Az „ép” család jelentésében pedig nemcsak mennyiségi, hanem minőségi összetevők is keverednek. Ezért is utalnak a fogalom használata során **elméleti megfontolásokra, világnézeti előfeltevésekre, ideológiai vagy történeti, illetve fejlődés-lélektani és szociálpszichológiai magyarázatokra.** Ilyen megfontolások alkotják az érvek másik csoportját. Most ezekhez kell fordulnunk!

„Családvédelmi” elméleteket és magyarázatokat a 19. század eleje óta hangoztattak a társadalmi modernizáció kritikusai. Hiszen azt láthatták az iparosodó, városiasodó Európában, hogy a családszervezet korábbi formája felbomlik annak a történelmi folyamatnak az eredményeként, ahogyan az emberek életében elkülönül a családi otthon a munkahelytől, a szabadidő a munkaidőtől. E folyamat kortársi tapasztalata lett a polgári anyakönyvezés és házasság, a családi birtokok felosztása és a szabad végrendelkezés, az egyenlő jogok, a szekularizáció, a közoktatás terjedése, illetve a polgárosodás sok más tényezője. Ezeket a tényezőket bírálták és a családok épségének érdekében próbálták munkálkodni a családszociológia alapítói, mint például F. LePlay, W. Riehl és mások. Ők azonban a nukleáris családot tartották csonkának és csakis a „törzscsaládot”, a családfő vezetése alatt álló, több nemzedékes familiát ítélték épnek.

Évtizedekkel később óvatosabban fogalmazott a család intézményéről E. Durkheim: „Míg régebben tagjai többségét születésüktől halálukig vonzási körében tartotta, és szilárd, oszthatatlan, bizonyos fokig maradandó tömböt alkotott, napjainkban már csak mulékony forma. Alig jön létre, máris szétszóródik.” (Durkheim 1982: 353.) De hát Durkheim a 19-20. század fordulóján írta műveit, s akkor már szerte Európában zajlott a demográfiai átmenet és elterjedt a polgári család. Annyira, hogy az ekkoriban született új családjogi kódexek lehetővé tették a házasság felbontását is. Ezért is hangsúlyozta Durkheim a modern család fokozott bomlékonyságát és a stabilitás fontosságát.

Aztán a 20. században újabb változások következtek: általános lett a lányok iskoláztatása, tömegessé vált a középrétegekben is a női munkavállalás és a kétkeresős család, liberalizálták a válást, liberálisabb lett a gyereknevelés. A század utolsó harmadában újabb demográfiai átmenet kezdődött: tovább esett a termékenység aránya, csökkent a házasságok és növekedett az élettársi kapcsolatok száma, kitolódott a kamaszkor és az emberek élettartama, nyilvánosságot vállalnak homoszexuális párok, stb. Mindezzel párhuzamosan folyt és folyik a globalizált, posztindusztriális gazdasági átalakulás, illetve az átalakulást értelmező korszellem, az értékek, eszmék és magatartás normák posztmodern egyvelegének kialakulása.

A jelzett átalakulás közvetett és közvetlen hatásai nagyban meghatározzák a magánélet kereteit, a családok életfeltételeit, funkcióit és szervezetét, de a kapcsolatok minőségét is. Sokféle életforma és sokféle családforma található napjainkban. S ezek **minősége** rengeteg kérdést vet fel. Miért kellene „ép családnak” elfogadni azt, amelyben az egyetlen gyereknek – az „egykének” – nincs testvére? Másik kérdés: mit jelent az, hogy „egy szülő család”? Hiszen az ilyen családok többségében is van – máshol lakó – papájuk a gyerekeknek. Miért kellene az ilyen családban élő gyerekeknek azt gondolnia, hogy az ő családja csonka, ellentétben iskolai padtársa ép családjával? Pedig esetleg padtársát és annak mamáját rendszeresen elhagyja, majd újra szerencsétlenni, esetleg rendszeresen bántja a papa, aki persze nem vált el.

Sokféle család és életforma létezik társadalmunkban. Megismerésüket nem segíti elő, hanem inkább hátráltatja az, ha bizonytalan és kétes jelentésű fogalmakat használunk.

HIVATKOZÁS

Durkheim, É. (1982) *Az öngyilkosság. Szociológiai tanulmány*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Második körben hozzászólni egy vitához igen kellemes dolog. A korábbi hozzászólók már elmondták a komoly, szakmai érveket, elegendő helyeselni nekik, ugyanakkor még lehet új gondolatokat is hozzátenni az elhangzottakhoz. Olyan ez, mint mikor az újságban a fontos, komoly, főoldal hírek után elolvassuk a kis színeseket is. Természetesen nem szeretném elviccelni a hozzászólásomat, de valóban inkább az apróbb, háttér tényezőkkel szeretnék most foglalkozni. És bár a vitaindító nem azt kérte a hozzászólóktól, hogy magyarázatot adjanak arra, hogy miért oly elterjedt ezen kifejezéseknek a hazai használata, én mégis ennél a pontnál kapcsolódnék a vitába. Úgy gondolom, hogy ezeket a kifejezéseket én magam nem szoktam használni, de a továbbiakban mégis többes szám első személyben fogalmazok, ahol a „mi” a társadalomtudományokkal foglalkozók csoportját jelenti. Megállapításaim nem feltétlen a socio.hu-ban megjelent publikációkra vonatkoznak csupán, hanem a szélesebb szakmára. Természetesen, akinek nem inge a felkínált ruhatár egyik darabja sem, az ne vegye magára!

Először az állásfoglalás: egyetértve a vitaindítóban leírt szerkesztőségi véleménnyel, és a korábban megszólalók többségével, *szerintem sem szerencsés a teljes/ép család – csonka/sérült család kifejezések használata a társadalomtudományi elemzésekben*. Sőt, véleményem szerint a médiában és a közbeszédben sem az. A szakmai érvek mellé még egy morális érvet is érdemes elősorolni: ezek a kifejezések erőteljes értékítéletet hordoznak, ráadásul a negatívak megbélyegzőek is. (Első zárójeles megjegyzés: megfigyelésem szerint a hétköznapi emberek magánbeszélgetéseikben ritkán használják ezeket a fogalmakat, inkább körülírják a jelenséget: „elváltak, a gyereket az anyja neveli”, „mind a két szülővel együtt él a gyerek”, „elváltak, de közösen nevelik” stb.).

De akár társadalomtudományos elemzésben, akár a médiában találkozunk ezekkel a nem szerencsés kifejezésekkel, az első dolog, ami feltűnik, hogy az mindig *a kiskorú gyerek vonatkozásában merül fel*. Ki használná egy elemzésben a csonka/sérült család kifejezést, ha meg akarná különböztetni az együtt élő (házas)párokat a külön élőktől, elváltaktól? „A csonka családban élő nők/férfiak szignifikánsan magasabb arányban...” Amikor elköltözik otthonról a felnőtté vált gyerek, akkor sem írja senki azt, hogy csonkává, pláne hogy sérültté vált ettől a család. Pedig a szociológiai és gazdasági hatások mellett milyen komoly lelki válságot okozhat ez a szülőknek! („Árva a ház, nincs kacagás” – dalolja könnyekkel küszködve Tschöll papa és mama amikor mindhárom lányuk férjhez megy¹). Úgy tűnik tehát, hogy a vitatott kifejezést használók szerint a kiskorú gyerek családi közege sérül, netán csonkul, ha házasságban élő vérszerinti (és könyörgöm: nem „édes”!) szüleinek egyike kiválik a családból, vagy meghal. (Második zárójeles megjegyzés: ahogy több hozzászóló is megjegyezte, valójában a családok egyre növekvő része már eleve „csonkaként” indul az adott értelmezés szerint. Vajon mi történik, ha ezeknek a családoknak az együttélési formája menet közben megváltozik? Mondjuk egy régóta együtt élő pár, aki közös gyerekeket is nevel, valami ok miatt később összeházasodik. Akkor most teljessé vált a családjuk? Vagy meggyógyult a sérülés?)

De nem lehet, hogy tényleg annyival rosszabb élethelyzetet jelent a gyerek számára, ha nem a két vérszerinti szülőjével él együtt, hogy akár még ilyen, „erősebb” kifejezések használata is megengedhető? Korábbi empirikus kutatásokban, amikor a válás, vagy az össze sem házasodás devianciaként volt szembeállítható a „normális” családdal, gyakran valóban komoly különbségeket tudtak a kutatók e téren kimutatni. Egyetértve a korábban leírt érvekkel, úgy gondolom, hogy napjainkra az

---

¹ Schubert – Berté: Három a kislány című operettjében

együttélési és együtt-nem-élési formák olyan sokfélék lettek, hogy a teljes/ép család – csonka/sérült család szembeállítás az elemzésekben ritkán bír magyarázó erővel. A választóvonalak valahol máshol, és nem a családformában keresendők. Ezt nem könnyű elfogadni: ezért aki közülünk adatokkal dolgozik, újra meg újra nekifut, hogy ellenőrizze a „sérülés/csonkulás-hipotézist”. Én magam nemrégiben egy 14-17 éves fiatalok körében végzett felmérés adatait elemezve tettem ezt. A középiskolások többek között arra a kérdésre válaszoltak, hogy elkövettek-e már életük során különféle konkrétan felsorolt enyhébb-súlyosabb szabálysértéseket, bűncselekményeket. Nagyon logikus (és a korábbi szakirodalommal is bőségesen alátámasztható) hipotézis, hogy az a gyerek hajlamosabb a kriminalizálódásra, aki nem teljes családban él, hiszen a család véd. Vagy nem? „Sajnos” a mi adatbázisunkban a családszerkezet meg a bűnelkövetés semmiképpen sem akart összefüggést mutatni. Pedig olyan szép és logikus lenne! Végül – hogy ne maradjunk teljesen családi hatás nélkül – azt sikerült bizonyítani, hogy az növelte szignifikánsan a kriminalizálódás esélyét, ha nem volt *anyagként viselkedő személy* a gyerek körül. Tehát például a csupán anyjuk által nevelt gyerekek nem mutatkoztak hajlamosabbnak a bűnelkövetésre, mint az anyjukkal és apjukkal is együtt élőik.

Ez a gondolat rögtön át is vezet egy újabb magyarázathoz. Kutatóként – hasonlóan magánemberi gondolkozásunkhoz – gyakran hajlunk arra, hogy *dichotomizáljuk* a társadalmat (erre némelyik statisztikai módszer kifejezetten buzdít is minket). Vannak a nők, meg a férfiak. Vannak a budapestiek meg a vidékiek. Vannak a vallásosak, meg a nem vallásosak. És persze a családot tekintve vannak a teljesek meg a csonkák. Az a probléma ismét, hogy a valóság ellenáll ennek. Tudjuk persze ezt mindannyian, mégis belekerülünk sokszor ebbe a csapdába. Ugyanúgy, ahogy *a frappáns kategorizálás* csapdájába is (ez nekem például személyes kedvencem). Talán azzal is megpróbáljuk társadalomtudományi elemzéseinket a köznapi beszédnél „tudományosabbá tenni”, hogy igyekszünk nem körülírni a dolgokat, hanem jól hangzó, kifejező címkékkel ellátott kategóriákba gyömöszöljük őket (ismét csak statisztikai módszereink kifejezett támogatásával). Ezek a jól hangzó elnevezések olyanok, mint a karikatúrák: felnagyítják a legjellegzetesebb vonásokat, miközben elnagyolják a kevésbé jellegzeteseket. Így aztán azonnal ráismer mindenki, aki látja – legfeljebb az fészeng, akiről a karikatúra készült, mert úgy érzi, hogy ő valójában mégsem teljesen ilyen. *A teljes/ép család – csonka/sérült család kifejezések számomra karikatúrák*, melyek végül is kifejezhetnek valami fontosat az adott témában, ugyanakkor igazságtalanul torzítanak is.

Az egész vita a *politikailag korrekt* szóhasználatról szól. A politikailag korrekt beszéd nálunk nagyon sok ember számára valamiféle amerikai ármány, ami alapsan idegen tőlünk. Ellenállni, nem elfogadni virtusnak számít. Lám, még Csákó Mihály is elironizál rajta az afrikai amerikai elnevezés kapcsán, mintha nem értené pontosan, hogy miért is született ez a szerinte fura szóösszetétel. (Harmadik zárójeles megjegyzés: szerintem, amíg nem hurcolunk be Afrikából tömegesen embereket, akiket rabszolgaként dolgoztatunk, majd felszabadításuk után pár évszázaddal leszármazottaik alkotják lakosságunk jelentős hányadát, addig magyaros elnevezésükön nincs mit rágódnunk. Addig is, ha valamiféle csoportként meg akarjuk nevezni őket, mondjuk egyszerűen afrikai származású magyar állampolgároknak, vagy afrikai származású magyaroknak, ha erre identitásuk alapján igényt tartanak.)

Szóval, mi is a helyzet a politikailag korrekt beszéddel, amiben a Szerkesztőség vitaindítója oly példamutatóan járt el? Lám, még rendes magyar szavunk sincs rá, már megint kénytelenek vagyunk körülírni: mondjuk, *csoportérzékenységet nem sértő beszédként*. Azon, hogy a közvélemény az egészet afféle ránk erőltetett elvárásnak tartja, nincs mit csodálkoznunk. Miért figyelne mások érzékenységére az, aki úgy érzi, az ő érzékenységébe naponta belegázolnak? Azért ezen a téren is egyszerre tapasztalunk ellentétes tendenciákat. Miközben egyre több ember igyekszik elkerülni a társadalmi csoportokat sértő kifejezések használatát, ugyanakkor sokan szinte tobzódnak a magánbeszélgetésekben, pláne a személytelen interneten ezekben a kifejezésekben, sőt, igyekeznek egyre sértőbbeket, durvábbakat kitalálni.

A szakmai nyelvhasználatban azonban egy bizonyos kettős mérce alakult ki. Úgy vélem, azok a kollégák, akik gond nélkül, vagy éppenséggel nagyon is gondosan leírják a teljes/ép család – csonka/sérült család kifejezéseket, nem használják/használnák a „nyomorék”, a „buzi”, vagy akár a „néger” szavakat. Miért hát *épp a család* az, amiről írva a vitatott, morális tartalmat is hordozó kifejezések használata fennmaradt a szakmai nyelvhasználatban? A magyarázat talán éppen a kifejezések morális töltésében van. A társadalomkutatók is emberek (állítólag), akik koruk társadalmába beágyazottan élnek. Csalódtunk a politikai-gazdasági rendszerekben, a pártok a szemünkbe hazudnak, az egyházakról sorra derülnek ki kellemetlen tények. Milyen társadalmi intézmény maradt, amibe még belekapaszkodhatunk, ahol talán világosan elkülöníthető a jó és a rossz, az alapvetően helyes és a helytelen? Talán a család – jó lenne benne hinni. Mert az nem lehet, hogy pont ugyanolyan jól, vagy rosszul működhet az a sokféle össze-vissza együttélés, hogy a gyerekek jól-léte, nem azzal függ össze elsősorban, hogy milyen családi státuszú felnőttek veszik körül!

Biztos, hogy létezik, és talán definiálható is valahogy a „jó család”, ami valódi támaszt nyújt tagjainak, ahol a gyerekek optimálisan nevelkednek, de attól tartok, ennek leírása nem szűkíthető le a családformák és együttélési minták besorolására valamelyik kategóriába. Sőt, lehet, hogy a családforma nem is játszik napjainkban jelentős szerepet abban, hogy jó-e a család. És az is egyértelmű, hogy nem spórolhatjuk meg magunknak az igen gyorsan változó család mélyebb megértését, a dichotómia feloldásával a sokféle egymás mellett létező családtípus leírását, kategorizálását. De, hogy ez nem lesz könnyű és sokat fogunk vitatkozni rajta, abban biztos vagyok.

A socio.hu szerkesztőségének kiegészítése

A socio.hu vitafelhívásában nem szerepel számszerűen, ezért fontosnak érezzük tisztázni, hogy az „ép család” vitához kapcsolódó kifejezések hány alkalommal jelentek meg a lapban.

Az „ép család” kifejezés a 2014/1 számban Csákó Mihály cikkében szerepel egy alkalommal, a „sérült család” kifejezés ugyanitt két alkalommal.

A „csonka család” kifejezés egy számban, egy cikkben (Monostori Judit: Az egyszülős családok társadalmi meghatározottsága, 2013/3) szerepel, összesen két alkalommal. Ugyanebben a cikkben az „egyszülős család” kifejezés – a címet is beleszámolva – hatvanszor szerepel.